

України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2024. 232 с.

4. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>.

5. Щорічна та спеціальна доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини - Офіційний портал Верховної Ради України. *Офіційний портал Верховної Ради України*.

URL: https://www.rada.gov.ua/documents/reports_list/upl_reports/.

6. *Assembly debate* on 25 January 2024 (5th sitting) (see Doc. 15901, report of the Committee on Social Affairs, Health and Sustainable Development, rapporteur: Ms Olena Khomenko); and Doc. 15902, opinion of the Committee on Migration, Refugees and Displaced Persons, rapporteur: Ms Sandra Zampa). *Text adopted by the Assembly* on 25 January 2024 (5th sitting). See also Recommendation 2265 (2024). URL: <https://pace.coe.int/en/files/33348/html>

7. From Words to Action: Best Practices in Strategic Communication. URL: <https://www.globsec.org/what-we-do/publications/words-action-best-practices-strategic-communication>.

Радецький Сергій Віталійович,
аспірант кафедри криміналістики,
судових експертиз та поліграфології
Національного університету «Одеська
юридична академія»

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЖУРНАЛІСТІВ: ДЕТЕРМІНУЮЧИЙ ФАКТОР ЗЛОЧИННИХ ПОСЯГАНЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЇЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЛЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства, глобалізації медіапростору та цифровізації комунікацій журналістська діяльність набуває особливої суспільної значущості. Журналісти виступають ключовими суб'єктами формування громадської думки, здійснюють контроль за діяльністю органів державної влади, місцевого самоврядування,

суб'єктів господарювання, а також відіграють важливу роль у забезпеченні прозорості суспільних процесів. Водночас активізація журналістських розслідувань, поширення незалежних медіа та зростання впливу публікацій на соціально-політичні й економічні процеси супроводжуються підвищенням рівня протидії з боку осіб, зацікавлених у приховуванні певної інформації.

У таких умовах професійна діяльність журналістів дедалі частіше стає безпосереднім чинником, що зумовлює виникнення злочинних посягань проти них. А.В. Коваленко зазначає, що саме професійна віктимність є основною причиною вчинення злочинів проти журналістів та джерелом формування мотиву злочинця [1, с. 31]. Тобто характер їхньої професійної діяльності обумовлює підвищену зацікавленість злочинців, що породжує мотив та формує мету вчинення протиправних посягань на журналістів.

Окрім того, злочини проти журналістів мають специфічний характер, оскільки посягають не лише на особу потерпілого, а й на свободу слова, право суспільства на отримання інформації та нормальне функціонування медіа як соціального інституту. Саме тому дослідження детермінуючої ролі професійної діяльності журналістів у механізмі злочинної поведінки є важливим завданням криміналістичної науки, а використання здобутої інформації відіграє важливу роль як для правильної кримінально-правової кваліфікації, так і організації процесу розслідування.

Особливої актуальності зазначена проблематика набуває в умовах воєнного стану та інформаційної війни, коли журналісти залучені до висвітлення воєнних подій, документування воєнних злочинів, протидії дезінформації та пропаганді. За таких умов злочинні посягання проти журналістів можуть мати не лише загальнокримінальний, а й політичний, ідеологічний чи навіть інституційний характер.

В.В. Тіщенко відзначає, що дані про особистість потерпілого становлять криміналістичний інтерес з різних сторін: по-перше, особистість потерпілого є важливим джерелом інформації про подію злочину й особистість злочинця; по-друге, вивчення особистості потерпілого дозволяє з'ясувати дані, що стосуються роду його діяльності, способу життя, соціально-демографічні й особистісні характеристики, що дозволяють будувати версії про мотиви, цілі та інші обставини злочину; по-третє, різні дані про потерпілого, його особисте, суспільне і трудове життя, інтереси, риси характеру, коло знайомих

сприяють висуванню версії про винну особу [2, с.64]. Тому професійна діяльність журналіста виступає важливою складовою характеристики особи потерпілого, яка безпосередньо впливає на формування мотиву, мети та способу вчинення кримінального правопорушення.

Журналіст як представник медіа виконує суспільно значущу функцію поширення інформації, що нерідко має конфліктогенний характер, оскільки зачіпає інтереси конкретних осіб, груп або інституцій. На відміну від випадкових потерпілих, журналіст зазвичай стає об'єктом злочинного посягання саме у зв'язку з виконанням професійних обов'язків. Це обумовлює необхідність розглядати його діяльність не лише як фонову обставину, а як системоутворюючий елемент механізму злочинної події.

Тематика журналістських матеріалів, характер розслідувань, публічна реакція на них, а також ступінь впливу публікацій на соціальні процеси прямо впливають на формування злочинного наміру та вибір форм протиправного впливу на потерпілих. У цьому контексті професійна діяльність журналіста виконує роль своєрідного «каталізатора» злочинної поведінки, який активізує приховані або латентні мотиви правопорушників та трансформує їх у конкретні злочинні дії.

З'ясування змісту, характеру та спрямованості журналістської діяльності має принципове значення для правильної кримінально-правової кваліфікації посягань, учинених проти журналістів, зокрема у частині відмежування злочинів, пов'язаних із професійною діяльністю, від загальнокримінальних посягань або конфліктів побутового характеру. Саме аналіз тематики публікацій, журналістських розслідувань, публічних виступів, а також реакції на них з боку окремих осіб чи груп дає змогу встановити наявність спеціального мотиву злочинних посягань — перешкодження законній професійній діяльності журналіста, залякування або помсти за здійснення такої діяльності.

Вивчення професійної діяльності журналіста слугує важливою передумовою для формування обґрунтованих криміналістичних версій на початковому етапі розслідування. Зокрема, результати такого аналізу дозволяють визначити пріоритетність перевірки «професійної» версії, окреслити коло потенційно зацікавлених осіб, встановити можливі мотиви та

форми протидії журналістській діяльності, а також спрямувати пошук доказової інформації у відповідному напрямі.

Не менш важливим є значення дослідження професійної діяльності журналіста для планування та проведення слідчих (розшукових) дій. З урахуванням специфіки журналістської роботи визначається коло джерел доказової інформації, зокрема редакційні матеріали, робочі записи, електронне листування, цифрові носії інформації, контакти з джерелами, а також факти попереднього тиску, погроз чи спроб впливу. Такий підхід забезпечує своєчасність і повноту збирання доказів, а також запобігає втраті інформації, що має суттєве доказове значення.

Дослідження професійної діяльності журналіста також сприяє подоланню протидії розслідуванню та доведенню умисного характеру злочинних дій. Установлення системності переслідування, повторюваності погроз або інших форм тиску дозволяє обґрунтувати цілеспрямованість посягання та викрити можливий замовний характер злочинного посягання на журналіста.

Отже, дослідження професійної діяльності журналіста є важливим елементом розробки положень криміналістичної методики розслідування посягань, учинених проти журналістів, та виконує системоутворюючу функцію у процесі доказування. Його результати безпосередньо впливають на правильність кваліфікації кримінального правопорушення, побудову криміналістичних версій, планування слідчих (розшукових) дій і забезпечення ефективного та повного розслідування таких кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Коваленко А.В. Основи методики розслідування посягань на життя та здоров'я журналістів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2017. 245 с.

2. Тіщенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія. Одеса : Фенікс, 2007. 260 с.